Dövlət idarəçiliyi və islahatlar

Səkinə Güləliyeva,

Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Bakı şəhəri üzrə Hüquqi Şəxslərlə İş İdarəsi

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Regional İdarəetmə" ixtisasının magistr tələbəsi Güləliyeva Səkinə Zeyni qızının "Son dövrlərdə dövlət idarəçiliyi və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin keçirdiyi islahatlar" ilə bağlı məqaləsini təqdim edirik.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, hər bir iqtisadi sistemin normal fəaliyyətinin təmin edilməsində dövlət həlledici rol oynayır. Dövlət çoxfunksiyalı sistem olmaqla vətəndaşlarla, təşkilatlarla cəmiyyətdə mövcud olan müxtəlif qurumlar arasında münasibətlərin bütöv bir kompleksini özündə əks etdirir. Ərazi və əhali dövlətin yaranması və mövcudluğu üçün zəruri maddi şərtdir.Dövlət cəmiyyətin elə siyasi təşkilatıdır ki, o öz hakimiyyətini ölkənin bütün ərazisinə və əhalisinə şamil edir. Dövlətin xüsusi idarəetmə aparatı və mexanizmi vardır. İctimai fikir tarixində dövlət anlayışını digər ictimai təsirlərdən qorumaq, onun xarakterik xüsusiyyətlərini göstərmək üçün onu dürüst ifadə etməyə cəhdlər az olmamışdır. Müasir şəraitdə dövlətin mövcudluğu prioritet məsələlərini həll edir, bura iqtisadi tsikllər, iqtisadiyyatın sahə, regional, təkrar istehsal və sosial sturukturu, məşğulluq və kadrların hazırlanması, əhalinin gəlirləri və həyat səviyyəsi, sosial və əmək münasibətləri, əhalinin müdafiəsi mexanizmi, pul dövriyyəsi, qiymətlərin səviyyəsi və antiinflyasiya prosesləri, investisiya aktivliyi, elmi-tədqiqat və təcrübə-layihə işləri, rəqabət şəraiti və antiinhisar tədbirləri, tədiyyə balansı, ətraf mühit, xarici iqtisadi əlaqələr və s. aiddir.

İdarəetmə - öz tamlığını, strukturunun vahidliyini saxlayan müxtəlif təbiətli sistemlərin xüsusiyyətidir və bunun köməyi ilə qarşıya qoyulan məqsədə nail olunur. İdarəetmənin bu anlamda nüfuzlu bürokratiyaya olduqca rəğbət oyadır, çünki, o, bir tərəfdən, idarəetmənin hədəfləri haqqında sual qoymur (nə naminə icra etmək?) və onların nailiyyətlərinin obyektiv nəticələri haqqında hüquq aktlarının böyük sayının nəşri və bir çox təşkilati tədbirlərinin keçirilməsi yolu ilə idarəetmə görünüşünü yaratmağa icazə verir. İdarəetmənin mahiyyətiNİ araşdıran zaman belə nəticəyə gəlmək olar ki, o hakimiyyətin subyektləri tərəfindən idarə olunan obyektlərə yönəlir və beləliklə istənilən idarəetmə fəaliyyətindən tumurcuqlanır və münasibətə çevrilir, onun vasitəsilə fəaliyyət uyğun olan təsir kimi müvafiq istiqamətlərə ünvanlanır. İdarəetmənin izahını verərkən fəaliyyət və ya münasibətlər vasitəsilə belə məntiqi strukturda çox əsaslanmış nəticə çıxır. Elementlərin və onların qarşılıqlı əlaqələrinin prinsipial olaraq yeni sistemi formalaşdırılır.

"Dövlət" terminini araşdırarkən aydın olur ki, strukturtəşkilat olumlu aparat çərçivəsində hökmlü fəaliyyəti həyata keçirən orqan kimi başa düşülür. Dövlət aparatı "dövlət orqanları sistemindən və onun ştatlı işçilərindən ibarətdir". Beləliklə, hakimiyyətə statistikada (sükunət halında) və dinamikada baxmaq olar. Metodoloji yanaşmaların dövlət idarəçilik nəzəriyyəsinə tətbiqi minimum aşağıdakı üç tələbə əməl olunmasını nəzərdə tutur;

1) Dövlətə sosial sistem kimi, onun idarəetmə fəaliyyətinə isə sosial idarəetmənin bir növü kimi yanaşmaq;

2) Dövlət idarəetmə fenomenini obyektləşdirilmiş səmərəli (düşünülmüş) fəaliyyət kimi qəbul etmək, başqa sözlə, siyasi-sosial reallığın, təşkilati-idarəetmə strukturlarının, siyasi-hüquqi aktların, mərkəzi dövlət hakimiyyəti orqanları ilə partiya və ictimai biliklər arasında idarəetmə münasibətlərinin müxtəlif formalarının olduğunu qəbul etmək;

3) Dövlət idarəetməsinin nəzəri təhlilində konkret tarixi yanaşma prinsipini nəzərə almaqla qurmaq.

Dövlət - mürəkkəb və çoxaspektli hadisədir. Buna görə onun tədqiqatı görmənin müxtəlif bucaqları altında aparıla bilər. Bu onun ən yüksək orqanlarının qurğusu, hakimiyyətin əsas istiqamətləri və hakimiyyətin həyata keçirilməsinin təşkilatı üsullarını əks etdirən dövlətin daxili strukturu ola bilər. Cəmiyyətlə dövlətin qarşılıqlı təsiri prosesində birinci planda onun xarakteristikasının başqa tərəfi çıxış edir. Bu xarakteristikanı işarələnməsi üçün bu anlayışlardan istifadə olunur: "dövlətin funksiyaları", "dövlət quruluşu", "dövlətin mexanizmi". Onlardan biri (mahiyyəti, formaları) öz əsasında digərlərindən tamamilə fərqlənirlər. Dövlətin hakimiyyəti onda yaşayan əhali ilə onun sərhədlərinin daxilində müəyyən əraziyə yayılır. Onun xarakteristikasının belə aspekti "dövlət" və "ölkə" anlayışlarının tutuşdurulması vaxtı əhəmiyyətlidir. Belə ki, əhalinin və ərazinin prizmasının arasından dövlətə baxaraq, o, faktiki olaraq, ölkə ilə eyniləşdirirlər. Digər tərəfdən ərazi müstəqilliyə malik olmayan, yalnız ölkə (müstəmləkə və s.) kimi baxıla bilər, amma sərbəst dövlət kimi deyil. Dövlət cəmiyyətin özünü xarici və daxili təhlükələrdən qorumaq üçün cəmiyyətin bütün üzvlərinin birgə maraqlarını ifadə edən zaman yaradılır. Dövlətin yaranması ilə insanlar təbii hüquqlardan vətəndaş hüququna keçir, xalq yaranır. Dərk edilmiş ehtiyacların əks edilməsini təşkil edərək dövlət idarəetməsi xüsusilə maraqlarIn, mümkün yolların və onların təmin olunması, məmnunluğu, istiqamətin təfəkkür strukturunun və güman edilən fəaliyyətin məzmununu, hədəflərini, insanların həyatında geniş vadaredici, stimullaşdıran və nizama salan funksiyaları yerinə yetirir.

Dövlət idarəetməsi anlayışı çoxnövlü və mürəkkəb olduğundan inzibati hüquqda onun vahid tərifi yoxdur. İdarəetməyə geniş mənada təşkilati fəaliyyət və idarə olunan obyektə məqsədyönlü təsir kimi baxılır. Dövlət idarəetməsi əsas və birinci əlaməti inzibati hüquq predmeti kimi onun ümumi xarakterli olmasıdır. Bu əlamətə görə ümumi idarəetmə özündə başqa idarəetmə sahələrindən fərqləndirən təşkilati, funksional və hüquqi aspektləri birləşdirir. Azərbaycan Respublikasında aparılan hüquqi və iqtisadi islahatlar dövlət idarəetmə sisteminin köklü dəyişikliyinə səbəb olmuşdur. Respublikanın yeni Konstitusiyasında hakimiyyətlərin bölgüsü prinsipinin təsbit olunması ilə (7-ci maddə) dövlət aparatının aparıcı bölməsi olan dövlət idarəetmə orqanları icra hakimiyyəti subyektlərinə dəyişdirilmiş, əmək bölgüsü hakimiyyət bölgüsü ilə əvəz edilmişdir. Dövlət idarəetmə sistemi hər bir orqanın funksiya və məqsədlərinin dəqiqləşdirilməsi, əlaqələndirmə proseslərini, orqanlarının təşkilati strukturunun strateji məqsədlərə uyğunluğunun təmin olunmasını, səlahiyyətlərin həvaləolunmasının səmərəli sisteminin işlənib hazırlanması və tətbiq olunması, qərar qəbulu prosesinin formal prosedura və mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, qərarların məqsədlərə yönümlülüyünün və qəbul olunmuş qərarların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi üçün kriteriyaların müəyyənləşdirilməsi, qərar qəbulunun kollegial formalarından geniş istifadə olunması, qərar qəbulu prosesində şəffaflığın təmin olunması, əməkdaşların qərar qəbulu prosesinə cəlb olunmasının genişləndirilməsi, nəzarət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, səmərəli əks əlaqə sisteminin yaradılması, işə qəbulun və qulluqda irəliçəkilmənin peşəkarlığa əsaslanan sisteminin tətbiq edilməsi, kadrların ixtisasının artırılmasına və yenidən hazırlanmasına diqqətin artırılması, maddi və mənəvi stimullaşdırma metodlarının təkmilləşdirilməsi, yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqinə diqqətin artırılması, hər bir sahənin xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla səmərəlilik göstəriciləri, strandartları və normativləri sisteminin işlənib hazırlanması və s. özündə birləşdirir.

Azərbaycan iqtisadiyyatı orta və uzunmüddətli perspektivdə müxtəlif dəyişikliklərin təsirlərinə məruz qalan bir mühitdə inkişaf edəcəkdir. Belə təsirlərin müşahidə edilməsi və başa düşülməsi onların səbəb olduğu çətinliklərin öhdəsindən gəlmək və verdiyi imkanlardan faydalanmaq nöqteyi–nəzərindən vacibdir. Bu zaman proqnozlaşdırılmayan proseslərin başvermə ehtimalı böyük olsa da, qlobal meyillərin bir neçəsinin növbəti onilliklər ərzində qlobal iqtisadiyyata təsirlərinin ilk əlamətləri artıq indidən görünməkdədir. Bu təsirlərdən dördünün Azərbaycan üçün vacib olacağı yəqindir: qlobal iqtisadi güc mərkəzinin Asiyada yeni yaranmaqda olan bazarlara doğru yerdəyişməsi, texnoloji innovasiyaların əhəmiyyətli təsirləri, dəyişən geosiyasi konfiqurasiya və neft–qaz qiymətləri.

Azərbaycan iqtisadiyyatı son 10 il ərzində dünyanın ən yüksək iqtisadi artım tempinə malik ölkələrindən biri kimi keyfiyyət etibarı ilə yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. Bu müddətdə ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasət iqtisadiyyatın həcminin əhəmiyyətli genişlənməsinə, əhalinin sosial rifahının yüksəldilməsinə, sosial–iqtisadi infrastrukturun tamamilə müasirləşdirilməsinə imkan vermişdir

Vətəndaşlara keyfiyyətli xidmət göstərən sosial institutların yaradılması, bürokratik əngəllərin aradan qaldırılması istiqamətində görülən işlər danılmazdır. Prezidentin təşəbbüsü ilə "ASAN xidmət" mərkəzləri yaradıldı, bununla da dövlət orqanlarının fəaliyyətində şəffaflığın artırılması, vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin təkmilləşdirilməsi, daha keyfiyyətli, rahat, yeni üslubda və müasir innovasiyaları tətbiq etməklə həyata keçirilən elektron xidmətlərə keçidin sürətləndirilməsi təmin olundu.

Təsadüfi deyil ki, Azərbaycan brendi olan "ASAN xidmət" dünyada böyük maraq doğurub və bu təcrübə bir sıra ölkələr tərəfindən öyrənilir. Prezident İlham Əliyev hakimiyyətə gəldiyi gündən onun siyasətinin mərkəzində Azərbaycan vətəndaşı dayanır. Əhalinin rifahının yaxşılaşdırılması, sosial problemlərin həlli, insanların müasir səhiyyə xidmətləri ilə təmin olunması istiqamətində ardıcıl addımlar atılır. Son 15 ildə ölkədə minlərə məktəb binası tikilib və ya yenidən qurulub, geniş bazaya malik təhsil infrastrukturu yaradılıb, dörd mindən çox məktəb kompüter avadanlığı ilə təmin edilib. Azərbaycan dövlətinin qüdrətinin artması, ictimai-siyasi sabitliyin daha da möhkəmləndirilməsi, ordunun döyüş qabiliyyətinin yüksəlməsi də ötən dövrün ən əlamətdar nailiyyətləri sırasında layiqli yer tutur. Ermənistanla müharibə vəziyyətində olmasına baxmayaraq, Azərbaycanın dünyada ən təhlükəsiz, sabit ölkələrdən biri olması hamılıqla etiraf olunur.

2019